

Анастасія ХЕЛЕНЮК

МИКОЛА ПАВЛОВИЧ КОВАЛЬСЬКИЙ ТА ЛЮБОМИР ВИНАР (ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДВОХ ВЧЕНИХ)

У статті зроблено спробу дати комплексну оцінку взаємовідносин та інтелектуальної взаємодії двох відомих українських вчених проф. Любомира Винара та доктора історичних наук, проф. Миколи Ковальського, як творчого чинника, який сприяв налагодженню та швидкому розвитку співпраці наукових інституцій України та діаспори.

Ключові слова: Українське історичне товариство, осередки УІТ, журнал “Український історик”, грушевськознавство, українознавство, науково-академічні установи, науково-видавнича діяльність.

В статье сделана попытка дать комплексную оценку взаимоотношений и интеллектуального взаимодействия двух известных украинских ученых проф. Л. Вынара и проф. Н. Ковальского, как творческого фактора, который способствовал налаживанию и быстрому развитию сотрудничества научных институций Украины и диаспоры.

Ключевые слова: Украинское историческое общество, центры УИТ, журнал “Украинский историк”, грушевскоеведение, украиноведение, научно-академические учреждения, научно-издательская деятельность.

The essay attempts at complex evaluation of interrelation and intellectual interaction of two well-known Ukrainian scientists – professor Lubomyr Wynar and professor Mykola Kovalskyj – as a creative factor that has promoted improvement and rapid growth of cooperation between scientific institutions of Ukraine and diaspora.

Keywords: Ukrainian historical society, branches (fractions) of UHS, magazine “Ukrainian Historian”, grushevs'koznavstvo, Ukrainian studies, scientific-publishing activity

Взаємовідносини доктора історичних наук, професора Миколи Ковальського та професора Кентського державного університету (США) та Український вільний університет (Мюнхен) доктора Любомира Винара є яскравим прикладом співпраці вчених, які за часів радянської влади через штучно створені перешкоди належали до двох протилежних “таборів”. Із послабленням тоталітарного режиму в СРСР, а згодом і його розпадом, з’явилися можливості для подолання ідеологічного протистояння між вченими, що діяли в Україні і тими, хто перебував на заході.

З часу створення незалежної Української держави почалася активна співпраця між українськими науковими установами в діаспорі та Україні. В 1993 році відомий український вчений, ініціатор створення і редактор журналу “Український історик”, який згодом став друкованим органом Українського історичного товариства (засноване в 1965 році) Л. Винар з цього приводу писав: “... між нами, істориками з Заходу і України тепер, в часи відновлення держави, прірви нема, і ми всі творимо одну українську історичну науку і спільно маємо репрезентувати історіографію перед власним народом і світовою наукою” [17, 313].

Як президент Українського історичного товариства (далі – УІТ), яке довгий час виконувало функцію консолідації наукових сил в діаспорі та противаги заідеологізованим радянським схемам, він також розумів необхідність поширення діяльності Товариства і в Україні. М. Ковальський був одним з перших, хто допоміг проф. Винару у втіленні його задуму, очоливши в 1995 році ініціативну групу по створенню осередку УІТ в Острозі.

У межах даної публікації спробуємо накреслити основні напрямки взаємовідносин двох вчених та їх вплив на розвиток співпраці наукових інституцій України та діаспори.

Листування професора Л. Винара з М. Ковальським, опубліковане в збірнику наукових праць “Осягнення історії” [26, 554-578], є найбільш важливим джерелом для висвітлення даної теми. Тематично ці листи охоплюють особисті і родинні справи, наукову діяльність, заплановані історичні праці М. Ковальського та УІТ, постання осередку товариства в Острозі і його розвиток в Україні та ін. В якості джерел були використані статті М. Ковальського, опубліковані в “Українському історичному” та інших періодичних виданнях, які інформують про заснування та організаційну структуру осередку [33, 205-210], а також пу-

блікації вченого, присвячені аналізу наукових праць Л. Винара [30; 40]. Матеріали рубрики “Хроніка” журналу “Український історик”, в якому з 1995 року періодично з’являлась інформація про співпрацю УІТ і Острозької академії та діяльність осередку Товариства в Острозі, набули значення джерельних матеріалів і також були використані з цією метою.

Зазначимо, що до сьогодні тема співпраці двох визначних науковців не була належним чином висвітлена в науковій літературі. Виняток становлять лише дослідження А. Атаманенко, яка присвятила ряд публікацій історії УІТ загалом [2; 4; 9] та Острозького осередку зокрема [6; 7; 8; 12], а також в окремій статті проаналізувала вищезгадане листування Л. Винара та М. Ковальського. Деякі українські дослідники, що вивчають історію історичної науки в діаспорі, зверталися в своїх працях до оцінки діяльності УІТ і в цьому контексті згадували Острозький осередок [14; 43; 44; 57].

Знайомство між двома вченими відбулося значно раніше, ніж розпочалася їх тісна співпраця. Як згадує Л. Винар, ім’я проф. Миколи Павловича Ковальського як видатного українського історика було йому відоме ще у 70-их роках. Про його життя і діяльність розповідала Л. Винару Марія Ковальська-Биковська, рідна тітка Миколи Павловича, що проживала в Денвері. Саме через неї відбулося заочне знайомство двох вчених. У передмові до публікації листування з М. Ковальським Л. Винар пише: “пригадую, що я просив пані Марію, щоб вона інформувала Миколу Павловича про журнал “Український історик” і діяльність УІТ. Я завжди просив передавати щирий привіт Миколі Павловичу від мене і від УІТ і вже в 90-их роках запрошував його до співпраці в “Українському історичному” [22, 553].

Спілкування між вченими відбувалося спочатку по телефону, а згодом зав’язалося листування. З цього часу започаткувалася ділова і дружня співпраця в “Українському історичному” та УІТ, яка розвивалася в основному в двох площинах: науково-організаційній та науково-видавничій. З 1994 року з ініціативи Л. Винара М. Ковальський був включений до редколегії журналу. В цей час також відбувається активна робота щодо створення Острозького осередку УІТ при тоді ще Острозькому Вищому Колегіумі Національного університету Києво-Могилянська академія (з 1996 – Острозька академія).

З листування двох вчених можемо відтворити поступовий

процес підготовки та організації діяльності осередку УІТ в Острозі. М. Ковальський ділився з Л. Винарем як успіхами, так і проблемами та перешкодами, які поставали в процесі створення установи. Детально обговорювалося питання організаційного оформлення осередку, надання йому юридичного статусу, організація представництва “Українського історика” і розповсюдження його на Волині тощо.

25 листопада 1995 року відбулись збори ініціаторів-засновників Острозького осередку УІТ. Ініціативна група складалася з 9 осіб на чолі з М. Ковальським. Про створення осередку вечний писав до Л. Винара: “Наприкінці листопада 1995 року в Острозі за дорученням та рекомендацією д-ра проф. Л. Винара ми створили Острозький осередок УІТ та кореспондентський пункт “Українського історика”. Наш осередок поширює свою діяльність на весь регіон Великої Волині” [26; 556-557]. На першому засіданні обрано керівні органи Осередку: його головою М. Ковальського, заступником – П. Кулаковського, секретарем – А. Атаманенко. Тоді ж було затверджено і статут, що складається з семи розділів (I. Загальні положення, II. Мета і завдання, III. Членство, IV. Права членів, V. Виключення і вихід з осередку, VI. Керівні органи, VII. Розпуск осередку). Згідно статуту, метою Острозького осередку УІТ є об’єднання дослідників історії, культури, етнології Волині, а також активних прихильників-українознавців вивчення історії України в цілому й свого краю зокрема [33, 207]. Варто зауважити, що Острозький осередок став першим в Україні, який на основі статуту УІТ розробив власний статут, який став основою для створення статутів інших осередків в Україні.

Про появу Острозького осередку громадськість було оповіщено редакційним повідомленням на сторінках “Українського історика”. Зокрема було зазначено: “Виникнення Острозького осередку УІТ на Волині має велике значення в розбудові українського наукового життя і історичної науки в Україні” [55, 356-357].

Слід зазначити, що М. Ковальський і як керівник ініціативної групи, і як голова осередку зі всією відповідальністю поставився до організації його роботи. Початкова стадія творення осередку в Острозі базувалась, у першу чергу, на авторитеті М. П. Ковальського. Його широкі наукові зв’язки і контакти сприяли залученню до діяльності осередку не лише співробітників Ост-

розької академії, але й науковців з Житомира, Луцька, Рівного, Хмельницького, а згодом і інших міст України, перетворюючи таким чином Острозький осередок на Волинський та навіть ширше. Залучаючи нових людей до осередку, М. Ковальський наполягав на складанні кожним із кандидатів вибраної бібліографії праць. Про це він писав до Л. Винара у листі від 23 лютого 1996 року: “Анкети мені подають у двох примірниках, один залишаю у себе, а другий надсилаю Вам, але хочу отримати від всіх без винятку списки їх основних праць, щоб Ви мали уявлення про цих людей” [26, 559]. Сьогодні в архіві УІТ зберігаються усі членські заяви представників Острозького осередку, а також вибрана бібліографія праць кожного з них. Це дозволяє нам зробити висновок, що серед них були не лише історики, але й вчені різноманітних наукових зацікавлень: історія архітектури та містобудування – П. Ричков, історія української літератури – А. Криловець, історія української мовознавчої термінології – В. Захарчин, етнографія, фольклористика, релігієзнавство – В. Дячок, археологія, нумізMATика – О. Позіховський та ін.

Важливим організаційним завданням М. Ковальський вважав налагодження контактів з іншими осередками УІТ. Він просив проф. Винара вислати персональні дані, адреси та склад керівництва осередків у Києві, Львові, Ужгороді, щоб мати можливість налагодити з ними контакти [26, 559].

Паралельно із залагодженням питань, що стосувалися організаційної роботи осередку, почалася підготовка конференції до 130-річчя від дня народження М.С. Грушевського “Велика Волинь у науковій та громадській діяльності М.С. Грушевського”. Про перебіг підготовки конференції дізнаємося з листів М. Ковальського до Л. Винара. До участі в конференції планувалось залучити широке коло дослідників, які представляли б всі регіони України, але зголосилась лише частина. Вони представляли Київ, Львів, Кам’янець-Подільський, Житомир, Рівне. Серед зарубіжних гостей, запрошених на конференцію, були: Л. Винар, Г. Грабович, Ф. Сисин, З. Когут та учень М. Ковальського, на той час співробітник КІУС, С. Плохій [26, 556]. Конференція відбулася 28 вересня 1995 року. Відповідно до програми, було виголошено 16 доповідей грушевськознавців. Пізніше частина з них була опублікована в “Українському історичному”. Результатом конференції стало започаткування “волинського грушевськознавства”, що, в свою чергу, уможливило розширення темати-

ки цієї важливої галузі українознавчої науки. В інформаційній статті по перебіг конференції А. Атаманенко зокрема зазначила: “Можна без перебільшення ствердити, що завдяки посиленій праці проф. М. Ковальського, голови осередку УІТ в Острозі і його співробітників, конференція в Острозі дала тривалий вклад в наукову дисципліну грушевськознавства” [7, 424].

По проведенні конференції був складений план подальшої роботи осередку. В одній із статей, присвячених висвітленню діяльності Острозького осередку, М. Ковальський зазначив, що завдяки підтримці науковою літературою головної управи УІТ, насамперед проф. Л. Винара “... розповсюджуємо останні числа “Українського історика” в місті й регіоні серед членів та симпатиків УІТ. Ставимо питання про ширше залучення до написання статей до “Українського історика” острожан, співробітників академії та місцевих краєзнавців. На базі Острозького осередку УІТ планується створити лекторій і науковий семінарий із біоісторіографії...” [33, 210]. Про успішність роботи Острозького осередку УІТ говорить Л. Винар у листі до М. Ковальського від 17 березня 1996 року: “Радію, що під Вашим проводом Осередок так гарно розвиває працю – за це Президія УІТ і усі ми Вам дуже вдячні. Спільними силами причинимось до справжнього відродження нашої наукової історіографії...” [26, 572].

М. Ковальський також вважав за потрібне ознайомити “своїх земляків острожан і взагалі свідомих українців усього нашого волинського регіону” з УІТ, його історією та завданням. Тому він опублікував ряд статей, присвячених історії товариства та діяльності Острозького осередку УІТ в місцевій пресі [31; 32].

Із заснуванням Острозького осередку УІТ до Острога було надіслано повний комплект “Українського історика”, а всі подальші випуски стали регулярно надходити до Острозької академії. М. Ковальський високо оцінював це наукове видання. В одному з листів до Л. Винара він писав: “Журнал “Український історик”, членом редколегії якого я маю за велику честь тепер бути, який ми від Вас отримали, має велику наукову і евристичну вартість, особливо в моєму рідному місті Острозі.... Наші науковці та спудеї зможуть вивчати справжню, а не препаровану історію України саме за публікаціями “Українського історика” [26, 557]. Від 1995 року статті М. Ковальського, а через нього й інших членів осередку регулярно стали з’являтися на сторінках журналу.

Важливим аспектом співпраці університету та УІТ є участь управи Товариства та особисто Л. Винара у поповненні фонду бібліотеки Острозької Академії. В одному з листів до М. Ковальського Л. Винар писав: "Я вірю, що в короткому часі Острозька академія стане центральним науковим осередком в Україні і УІТ, в міру спроможності, допоможе академії в її науково-академічній праці.... Ми хочемо також розбудувати Вашу бібліотеку і радо з Вами і Паном Ректором підпишу звернення до громадянства і установ українських в Америці, Канаді, Європі" [26, 570]. В "Українському історичному" за 1997 рік знаходимо інформацію про те, що при Острозькій академії вирішено заснувати Бібліотеку УІТ, в якій будуть зберігатися усі видання товариства та, що "... Українське Історичне Товариство одночасно бажає допомогти Острозькій академії в розбудові їхньої університетської бібліотеки... Просимо усі українські видавництва в діаспорі і усіх членів УІТ допомогти в розбудові бібліотеки Острозької академії" [13, 371].

Віхою розвитку Острозького Осередку УІТ стало святкування 70-річного ювілею М. Ковальського. Науковці і ректорат Острозької академії ухвалили укласти і видати збірку праць на пошану ювіляра. До цієї справи долучився й проф. Л. Винар, який очолив редколегію цього видання [10, 14]. У вступному слові він відзначив, що ювілейний збірник "Осягнення історії", виданий спільно Острозькою академією і УІТ, наглядно засвідчує співпрацю двох науково-академічних установ і єдність українських науковців в Україні та діаспорі, які відроджують українську національну культуру і історіографію [24, 6]. Крім того, УІТ відзначило ювілей М.П. Ковальського публікацією в "Українському історичному" біоісторіографічної статті, присвяченої вченому [11].

Приїзд Л. Винара до Острога у 1999 році сприяв подальшому зміцненню співпраці Острозького осередку з головною управою УІТ. 24 серпня 1999 року було прийнято ухвалу про надання проф. Любомиру Винару почесного звання Академіка Острозького Академічного Братства [3, 333]. Під час свого перебування в Острозі Л. Винар мав нагоду особисто зустрітися з членами Острозького осередку та обговорити питання майбутньої співпраці, в якій провідна роль залишалась за М. Ковальським.

Багаторічна наукова та організаційна діяльність М. Ковальського була відзначена Українським історичним товариством та Українською Вільною Академією Наук у США: з ініціативи

Л. Винара, в 2000 році вченого було обрано дійсним членом академії [20, 231-232] (варто зауважити, що серед дійсних членів УВАН у США є лише 5 науковців з України). У вересні 2003 р., М. Ковальський стає почесним головою Острозького осередку та почесним членом УІТ [5, 7].

Важливим аспектом співпраці двох вчених є їх спільна робота в “Українському історичному”. Починаючи з 1995 року, на сторінках журналу періодично почали з’являтися публікації М. П. Ковальського: наукові статті [27; 30; 35], рецензії [15; 58; 59], некрологи [34; 36; 38]. Крім того, М. П. Ковальський, члени осередку УІТ в Острозі та співробітники університету публікували короткі замітки до рубрики “Хроніка”, в яких висвітлювались найважливіші події з наукового життя Острозької академії та осередку УІТ в Острозі [16; 25; 28; 33; 39; 41].

Тісна співпраця між вченими проявилася також у появі в науковій літературі низки публікацій М. Ковальського, присвячених аналізу творчості Л. Винара. У ряді статей він розкрив внесок Л. Винара в розробку поняття “наукова історична школа”, теоретичного обґрунтування грушевськознавства та охарактеризував роль Л. Винара в розвитку української історіографії. На думку М. Ковальського, серед численних праць Л. Винара з різних ділянок історичної науки найбільш вагомими присвячені видатному українському історичному Михайлу Грушевському, що знаменують наукову розробку проблем грушевськознавства [37; 75]. Одним із важливих аспектів дослідження Л. Винаром даної проблеми є вивчення поняття “наукова історична школа”. Зокрема, М. Ковальський зазначив, що багатогранне розкриття поняття дефініції “історична школа” стало можливим здійснити саме проф. Любомиру Винару “завдяки глибоким студіям, історіографічній аналізі і синтези, власних міркувань, роздумів та узагальнень не лише стосовно внеску М.С. Грушевського до української історичної науки, але його впливу на сучасний і наступний історіографічний процеси в українській науці, тобто виявити генезу формування його наукової історичної школи, проникнути своїм дослідницьким зором дальшу долю і розвиток досліджень у різних галузях української історії” [29; 114].

В своїх дослідженнях М. Ковальський висловлював переконання, що безперечною історіографічною заслугою Л. Винара є теоретичне обґрунтування і реалізація окремої галузі науки “грушевськознавства” [37; 75]. У статті, написаній у співав-

торстві з А. Атаманенко, М. Ковальський розглядає процес становлення грушевськознавства як окремої галузі науки та структурує основні принципи його теоретичного обґрунтування. Вчений вважає, що головними показниками, які визначають якість грушевськознавчих досліджень, для Любомира Винара є науковість, об’єктивність, висока ерудиція та фаховий рівень дослідника, добре знання джерел і методології та відсутність політичної чи будь-якої тенденційності [40; 39].

Л. Винар, натомість, свою увагу приділив дослідженню постаті М. Ковальського як вченого, організатора наукового життя. В передмові до публікації листування з М. Ковальським він висловив свою позицію щодо здійснення біосторіографічних досліджень та, зокрема, використання епістолярних джерел: “Я заступаю думку, що епістолярні історичні джерела треба друкувати ще за життя істориків, а не після їхнього відходу у вічність. Це дозволяє дослідникам безпосередньо перевірити і доповнити інформації, що зберігаються в листах. Автори листів ще за свого життя можуть в’яснити деякі дані, подані в їхніх листах, і це значно доповнює зміст цих історичних першоджерел. Саме через цю вимагану “історичну перспективу” після смерті авторів листування, ми втратили чимало цінних даних, а часто безпосередніх свідків подій, повторилися різні штучні і спекулятивні гіпотези, які дослідники перевіряють довгі роки... І часто не можуть перевірити вірогідність історичних подій... Віримо, що ці епістолярні джерела причиняться до повнішого висвітлення і аналізу діяльності і творчості Професора Миколи Ковальського” [26; 554].

З виходом збірника “Осягнення історії”, Л. Винар періодично опубліковував джерела до вивчення постаті М. Ковальського [21; 42], а в 2002 році в Національному університеті “Острозька академія” за сприяння УІТ та Історичної секції УВАН у США, яку очолює Л. Винар, було підготовлено та опубліковано біобібліографічний покажчик Миколи Павловича Ковальського. У передмові до видання Л. Винар наголосив на необхідності та вагомості цього покажчика оскільки: “... бібліографічний довідник наглядно засвідчує широкий діапазон наукової творчості проф. М. Ковальського та його тривалий вклад в українську і світову історіографію і в дослідження допоміжних дисциплін” [19; 5].

Науково-видавничий напрямок співпраці двох вчених відобразився у видавничих проектах, здійснених Острозькою ака-

демією спільно з УІТ. Ідея спільних видань УІТ та Острозького колегіуму була висловлена Л. Винарем у листах до М. Ковальського ще в 1996 році [26; 572]. Пізніше вона обговорювалася вченими протягом 1998 року. В листі до ректорату академії Л. Винар зазначив: "... ми бажали б у майбутньому спільно видавати деякі видання з тим, що видатки за друк і папір УІТ взяло на себе" [26; 575]. Першим спільним виданням Острозької академії та УІТ став вже згадуваний вище збірник на пошану М. Ковальського, а в 2003, за підтримки видавничої комісії УВАН, було опубліковано "Лекції з джерелознавства" В. Антоновича, зредаговані та підготовлені до видання М. Ковальським [1]. Можливість здійснення цього видання обговорювалося вченими у листах ще в 1997-1998 рр. Так, в одному з листів до Л. Винара М. Ковальський писав, що підготував до видання окремою книгою у власному перекладі з російської на українську мову і з численними коментарями (понад 400) лекційний курс професора Володимира Антоновича. Над підготовкою цього видання проф. Ковальський працював три роки. Окрім перекладу він здійснив величезну археографічну роботу: курс Антоновича був виданий без апарату посилань ксилографічним способом. М. Ковальський розшифрував скоропис і розкрив джерельну та археографічну базу стосовно джерел XIV-XVIII ст., які згадував Антонович. Довгий час М. Ковальський не мав можливості опублікувати працю через брак коштів. У передмові до видання Л. Винар згадує історію його виходу в світ: "... спершу ця книга мала видаватися в Дніпропетровському університеті, але через різні ускладнення її так і не було видано. Я вважав, що книга заслуговує на видання в УВАН. Цю саму думку поділяв д-р Марко Антонович, тодішній президент Академії. Після обміну думками з акад. Миколою Ковальським листовно і безпосередньо під час мого побуту в Острозькій академії, ми вирішили видати "Лекції з джерелознавства" Володимира Антоновича як спільне видання Української Вільної Академії Наук у США і Національного університету "Острозька академія". Видання цієї важливої праці стало початком співпраці наших установ, і вірю, що причиниться до її майбутнього розвитку в науково-видавничій і академічній ділянках" [23; 7]. З перспективи часу можемо ствердити, що сподівання Л. Винара справилися – у співпраці Острозької академії та УІТ було видано ряд цінних монографій [18; 17; 45; 46; 47; 53; 54], Наукові

записки університету (серія: “Історичні науки”) [48; 49; 50; 51; 52], крім того, з 2003 року в університеті діє редакційне бюро журналу “Український історик”.

Як бачимо, з початком співробітництва між М. Ковальським та Л. Винарем в 1995 році було реалізовано чимало: створено осередок УІТ в Острозі, започатковано публікації працівників та науковців Національного університету “Острозька академія” в журналі “Український історик”, здійснено ряд важливих видавничих проєктів. Передчасна смерть М.П. Ковальського не дозволила здійснити усе заплановане [56]. Проте, започаткована завдяки М.П. Ковальському співпраця УІТ та Національного університету “Острозька академія” триває до нині, розкриває нові можливості для поглиблення контактів між науковими установами в Україні та діаспорі, несе свій вклад розвиток української історичної науки.

Джерела та література:

1. Антонович В. Лекції з джерелознавства / Володимир Антонович / Ред. М. Ковальський, Л. Винар (голова видавничої комісії УВАН). – Острог; Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, Національний університет “Острозька академія”, 2003. – 382 с.

2. Атаманенко А. Бюлетень Українського історичного товариства як джерело до його історії / Алла Атаманенко // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2005. – вип. 13. – С. 284-305.

3. Атаманенко А. Вшанування проф. Любомира Винара в Острозькій Академії / Алла Атаманенко // Український історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 1999. – Т. 36: На порозі нового тисячоліття. – Ч. 2-4 (141-143). – С. 333.

4. Атаманенко А. Джерела до історії Українського історичного товариства: бюлетень і обіжні листи / Алла Атаманенко // Матеріали до історії Українського Історичного Товариства: Збірка документів / Ред. Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – С. 12-35. – (Серія: “Історичні джерела”; Т. 2).

5. Атаманенко А. Життєвий і творчий шлях Миколи Павловича Ковальського / Алла Атаманенко // Микола Павлович Ковальський. Матеріали до біобібліографії / За ред. І. Пасічника. – Острог: Міністерство освіти і науки України, Національний університет “Острозька академія”, Українське історичне товариство ім. М. Грушевського,

Історична секція Української вільної академії наук у США, 2002. – С. 7-16.

6. Атаманенко А. Листування Миколи Ковальського як джерело до вивчення історії Українського історичного товариства / Алла Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін.]. – Острог, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – С. 40-46.

7. Атаманенко А. Ювілейна наукова конференція, присвячена М. Грушевському в Острозі / Алла Атаманенко // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1996. – Т. 33: Михайло Грушевський: Студії і матеріали. З нагоди 130-річчя з дня народження (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (128-131). – С. 423-424.

8. Атаманенко А. Острозький осередок Українського історичного товариства / Алла Атаманенко // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності / Ред. Брайчевський М., Домбровський О., Гирич І. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С. 107-111.

9. Атаманенко А. Роль журналу “Український історик” у розвитку української історіографії (до 40-річчя видання) / Алла Атаманенко // II Міжнародний науковий конгрес українських істориків “Українська історична наука на сучасному етапі розвитку”. Кам’янець-Подільський, 17-18 вересня 2003 р. Доповіді та повідомлення / За ред. Л. Винара, О. Завальнюка. – Кам’янець-Подільський; Київ; Нью-Йорк; Острог, 2006. – Т. 2. – С. 154-160.

10. Атаманенко А. У славнім Острозі: Святування ювілею професора Миколи Ковальського / Алла Атаманенко // Українське слово. – 1999. – 2 верес., № 35. – С. 14.

11. Атаманенко А., Атаманенко В. Микола Павлович Ковальський (3 нагоди 70-ти ліття) / Алла Атаманенко, Віктор Атаманенко // Український історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 1999 – Т. 36: На порозі нового тисячоліття. – Ч. 2-4 (141-143). – С. 241-256.

12. Атаманенко А., Атаманенко В. Українське Історичне Товариство та М.П. Ковальський / Алла Атаманенко, Віктор Атаманенко // Осягнення історії: Зб. наук. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. / Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник. – Острог; Нью-Йорк: Острозька академія, Українське історичне товариство, 1999. – С. 45-49.

13. Бібліотека УІТ при Острозькій академії // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і

українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: На пошану Любомира Винара основника “Українського історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 371.

14. Бондар В., Бачинський Є. Відродження Острозької академії / В. Бондар, Є. Бачинський // Свобода. – 2001. – 27 квіт., № 17. – С. 10.

15. В.М. Хмарський. Археографічна діяльність Одеського Товариства історії і старожитностей. Рец.: М. Ковальський, А. Атаманенко. / Микола Ковальський, Алла Атаманенко // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто; Париж, 2003 – Т. 40: Сорокаліття “Українського історика” 1963 – 2003 (Ювілейне видання). – Ч. 1-5 (156-160). – С. 552-555.

16. Верба І. Презентація в Києві нових видань УІТ, підготовлених у співпраці з університетом “Острозька Академія” / Ігор Верба // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 2000. – Т. 37: Перший міжнародний конгрес українських істориків. – Ч. 4 (147). – С. 120-122.

17. Винар Л. “Український Історик” 40 років служіння науці 1963 – 2003: статті і матеріали / Любомир Винар. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – 421 с.

18. Винар Л. Атаманенко А. Українське Історичне Товариство: сорок років діяльності (1965 – 2005): Видання з нагоди Третього Міжнародного конгресу українських істориків (Луцьк, 17-19 трав. 2006 р.) / Любомир Винар, Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2006. – 117 с.

19. Винар Л. Біобібліографія професора Миколи Ковальського // Микола Павлович Ковальський. Матеріали до біобібліографії / Любомир Винар / За ред. І. Пасічника. – Острог: Міністерство освіти і науки України, Національний університет “Острозька академія”, Українське історичне товариство ім. М. Грушевського, Історична секція Української вільної академії наук у (США), 2002. – С. 4-6.

20. Винар Л. Діяльність історичної секції УВАН у США 2004-2007/ Любомир Винар // Вісті УВАН / ред. О. Домбровський. – Нью-Йорк: Computoprint Corp., 2007. – Т. 4. – С. 231-232.

21. Винар Л. Коментар до одного листа (До ювілею проф. Миколи Ковальського) / Любомир Винар // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін.]. – Острог, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – С. 7-9.

22. Винар Л. Наше листування (З приводу 70-ліття основника УІТ в Острозі)... / Любомир Винар // Осягнення історії: Зб. наук.

праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. / Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник. – Острог; Нью-Йорк: Острозька академія, Українське історичне товариство, 1999. – С. 553-554.

23. Винар Л. Передмова / Любомир Винар // Антонович В. Лекції з джерелознавства / Ред. М. Ковальський, Л. Винар (голова видавничої комісії УВАН). – Острог; Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, Національний університет “Острозька академія”, 2003. – 382 с.

24. Винар Л. Свято української історичної науки (З приводу ювілею Миколи Павловича Ковальського) / Любомир Винар // Осягнення історії: Зб. наук. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. / Гол. ред. Л. Винар, І. Пасічник. – Острог; Нью-Йорк: Острозька академія, Українське історичне товариство, 1999. – С. 6.

25. Вихованець Т. Збори Острозького Осередку УІТ ім. М. Грушевського / Тарас Вихованець // Український історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 1999. – Т. 36: На порозі нового тисячоліття, Ч. 2-4 (141-143). – С. 359-360.

26. Епістолярні джерела до утворення осередку УІТ в Острозі [упор. Алла та Віктор Атаманенки] // Осягнення історії: Зб. наук. праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С. 554-578.

27. Ковальський М. Аналіза поглядів Олександра Мезько-Оглоблина на історіографічні процеси в Україні в повоєнні часи / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 2000, Т. 37: Олександр Мезько-Оглоблін: діяльність і творча спадщина. З нагоди 100-річчя від дня народження. – Ч. 1-3 (144-146). – С. 155-170.

28. Ковальський М. В Острозі підготовлено видання “Острозька Академія XVI – XVII ст.” / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1998. – Т. 35: Тридцятиліття “Українського історика” 1963-1998 (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (136-139). – С. 297-301.

29. Ковальський М. Внесок Любомира Винара в розробку проблеми “наукова історична школа” / Микола Ковальський // Винар Л. Грушевськознавство: Генеза і розвиток. / [Упоряд. та ред. І. Гирич; Вступ. стаття А. Жуковського]. – Київ; Нью-Йорк; Торонто та ін.: Укр. Історичне Т-во; Фондація ім. О. Ольжича; Міжнар. т-во ім. М. Грушевського, 1998. – С. 112-118.

30. Ковальський М. Внесок професора Любомира Винара в роз-

робку проблеми “наукова історична школа” / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1995. – Т. 32: Тридцятиліття Українського Історичного Товариства, 1965 – 1995 (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (124-127). – С. 40-47.

31. Ковальський М. Консолідуючий чинник наукової української історіографії: Українському Історичному Товариству виповнилося 30 років / Микола Ковальський // Життя і Слово. – 1996. – 17 лют. і 2 берез. – № 13, 17.

32. Ковальський М. Наукова конференція Українського Історичного Товариства про Олександра Оглоблина / Микола Ковальський // Життя і Слово. – 2000. – 31 травня. – № 40.

33. Ковальський М. Осередок Українського Історичного Товариства в Острозі / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: На пошану Любомира Винара основника “Українського історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 205-211.

34. Ковальський М. Пам’яті Анатолія Санцевича / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: На пошану Любомира Винара основника “Українського історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 334-336.

35. Ковальський М. Персональна справа Івана Огієнка в Архіві Нових Актів у Варшаві / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1995. – Т. 32: Тридцятиліття Українського Історичного Товариства, 1965 – 1995 (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (124-127). – С. 259-268.

36. Ковальський М. Петро Андрухов, 1924 – 1996 / Микола Ковальський // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: На пошану Любомира Винара основника “Українського історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 328.

37. Ковальський М. Причинки до історіографії грушевськознавства (праця проф. Любомира Винара “Вступ до науки грушевськознавства”, публікація “Українського історика” 1996 і його ж монографія “Грушевськознавство: генеза й історичний розвиток” (1998) / Микола Ковальський // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник

(гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін.] – Острог, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – С. 75-83.

38. Ковальський М. Світлої Пам'яті Ореста Мацюка / Микола Ковальський // Український історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 1999. – Т. 36: На порозі нового тисячоліття. – Ч. 2-4 (141-143). – С. 270-274.

39. Ковальський М., Атаманенко А. Наукова конференція з нагоди 100-річчя від дня народження О. Оглоблина і 35-ліття Українського Історичного Товариства в Острозі / Микола Ковальський, Алла Атаманенко // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 2000, Т. 37: Олександр Мезько-Оглоблин: діяльність і творча спадщина. З нагоди 100-річчя від дня народження. – Ч. 1-3 (144-146). – С. 307-309.

40. Ковальський М., Атаманенко А. Теоретичне обґрунтування грушевськознавства / Микола Ковальський, Алла Атаманенко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць, вип. 5. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – С. 31-41.

41. Конопка Н. Конференція до 40-річчя журналу “Український Історик” в Національному університеті “Острозька академія” / Наталія Конопка // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто; Париж, 2003 – Т. 40: Сорокаліття “Українського історика” 1963 – 2003 (Ювілейне видання). – Ч. 1-5 (156-160). – С. 577-579.

42. Лист проф. Миколи Ковальського до проф. Любомира Винара // Наукові записки. Серія: “Історичні науки”. / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін.] – Острог, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – С. 9-11.

43. Макар Ю. “Український історик” та Українське історичне товариство як фактор розвитку взаємодії українських вчених з України і діаспори // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), А.Є. Атаманенко (відп. ред.) та ін]. – Острог: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, Світова наукова рада Світового конгресу українців. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2005. – Вип. 5: Матеріали міжнародної конференції “Українська діаспора: проблеми дослідження” (23-24 вересня 2004 р.). – С. 87-107.

44. Макар Ю. Українське історичне товариство і розвиток науки

в Україні / Юрій Макар // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острого; Торонто; Париж, 2003 – Т. 40: Сорокаліття “Українського історика” 1963 – 2003 (Ювілейне видання). – Ч. 1-5 (156-160). – С. 171-176.

45. Матеріяли до історії Українського Історичного Товариства: Збірка документів / Ред. Алла Атаманенко. – Нью-Йорк; Острого: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – 384 с. – (Серія: “Історичні джерела”; Т. 2).

46. Мацьків Теодор. Хмельниччина в тогочасних західноєвропейських джерелах. Острого; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство, Національний університет “Острозька академія”, 2007. – 184 с. – (Серія “Історичні монографії”; Т. 6).

47. Мезько-Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці / Олександр Мезько-Оглоблин / Ред. Л. Винар; [Упоряд. А. Атаманенко]. – Острого; Нью-Йорк: УІТ, Ун-т “Острозька академія”, 2000. – 456 с.

48. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін]. – Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, 2004. – Вип. 4: Збірник на пошану професора Миколи Павловича Ковальського. – 534 с.

49. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін]. – Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, 2006. – Вип. 6. – 416 с.

50. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), А. Атаманенко (ред.) та ін]. – Острого; Торонто; Нью-Йорк: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, 2006. – Вип. 7: До 40-ліття Українського історичного товариства. – 543 с.

51. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), В.В. Трофимович (відп. ред.) та ін]. – Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, 2007. – Вип. 8. – 528 с.

52. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Історичні науки / [Редкол.: І.Д. Пасічник (гол. ред.), Л. Винар (гол. ред.), А.С. Атаманенко (відп. ред.) та ін]. – Острого: Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське Історичне Товариство, Світова на-

укова рада Світового конгресу українців. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2005. – Вип. 5: Матеріали міжнародної конференції “Українська діаспора: проблеми дослідження” (23-24 вересня 2004 р.). – 360 с.

53. Олександр Мезько-Оглоблин: дослідження та матеріали: (до століття народження історика) / Ред. Л. Винар, [Упоряд. А. Атаманенко]. – Нью-Йорк; Острог; Київ; Торонто: Укр. Історичне Т-во; Університет “Острозька Академія”, 2000. – 192 с. – (Серія: “Оглобляна”, Т.1)

54. Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст. / Редактор Л. Винар, [Упор. В. Атаманенко]. – Острог: Українське історичне товариство, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 2004. – 384 с. – (Серія: “Історичні джерела”)

55. Осередок ім. М. Грушевського в Острозі // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1995. – Т. 32: Тридцятиліття Українського Історичного Товариства, 1965 – 1995 (Ювілейне видання). – Ч. 1-4 (124-127). – С. 356-357.

56. Проф. Микола Ковальський (19 березня 1929 – 5 жовтня 2006) // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал Історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Острог; Париж, 2006/2007. – Ч. 4 (172) / 1-2 (173-174). – Т. 43/44: Михайло Грушевський 1866 – 1934. Життя, діяльність, творчість. – С. 388.

57. Сакада Л. УІТ в Україні (1990-1997) (Короткий огляд) / Людмила Сакада // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Київ; Торонто; Мюнхен; Львів, 1997. – Т. 34: На пошану Любомира Винара основника “Українського історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4 (132-135). – С. 328. С. 211.

58. Ярослав Ісаєвич. Україна давня і нова. Рец.: Микола Ковальський / Микола Ковальський // Український історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Париж, 1999. – Т. 36: На порозі нового тисячоліття. – Ч. 2-4 (141-143). – С. 270-274.

59. Ярослав Калакура. Українська історіографія: курс лекцій. Рец.: Микола Ковальський, Алла Атаманенко / Микола Ковальський, Алла Атаманенко // Український Історик. Журнал Українського Історичного Товариства. Журнал історії і українознавства. Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Острог; Париж, 2006. – Т. 43: Третій міжнародний конгрес українських істориків. – Ч. 1-3 (169-171). – С. 275-278.